

МОВА ЖЕСТІВ

Звукові сигнали тварин, як правило, супроводжуються жестами. І деколи їхня „німа розмова” зрозуміла і без будь-яких слів!

Бджоли-розвідниці передають інформацію танцями: прилетівши у вулик, бджола на чарунках робить швидкі кругові рухи і водночас крутить черевцем. Ритм танцю і частота обертання черевця підказують іншим членам сім'ї, як далеко до корму і скільки його.

Різними є жести, рухи і пози птахів у шлюбний період. Деякі птахи підносять один одному подарунки (рибу, водорості, ягоди, гілочки), що мають символічне значення, та приймають найрізноманітніші пози.

Іноді птахи, відлякуючи ворога, стають у загрозову позу. Індик настовбурчує пір'я і розпускає віялом хвіст. Під час бійки деякі птахи можуть жестами сказати „я здаюся”. Переможець, якщо він того ж виду, ніколи його не зачепить. Галка в такому випадку присідає, вигинає шию і, відвернувши голову від переможця, підставляє йому потилицю – одне з найуразливіших місць у птахів.

У козулі хвіст слугує своєрідним семафором. Знизу він білий і, тікаючи, козуля підіймає хвоста вгору, повертає його білою підкладкою до козенят. У заростях він маячить, наче біла хустинка, вказуючи недосвідченим малютам шлях втечі.

Різноманітними є погрозові жести у тварин. Вони шкірять зуби, вигинають спину, наїжачують шерсть, б'ють копитом, притискають вуха тощо. Розгнівана горила б'є себе кулаком у груди і люто зиркає на порушника спокою.

Матеріал підготували
Олена Раш та Зінаїда Олійник

Передплатний індекс 89454

Головний редактор:
Дарія Біда, тел.:(032) 236-71-24,
e-mail: dabida@mis.lviv.ua
Дизайн і верстка: Каріне Мкртчян-Адамян

Підписано до друку 22.11.16,
формат 60х84/8.
Друк офсетний. Наклад 12 000 прим.
Адреса редакції: 79038, м. Львів,
а/с 9838. Надруковано в друкарні
ТОВ "Видавничий дім „УКРПОЛ”.

Юний етолог

(твоє ім'я та прізвище)

№30/2016
ГРУДЕНЬ

МОВА ЗАПАХІВ, ЗВУКІВ, ЖЕСТІВ

У тварин – свої, особливі, норми співжиття, а їхні взаємовідносини набагато складніші, ніж можуть здаватися на перший погляд. У них своя мова – запахів, звуків, жестів.

Пахучими речовинами помічають свої дороги мурахи. Бджоли-розвідниці, знайшовши їжу, просочують своїм запахом повітря й навколишні предмети, щоб робочі бджоли швидко й безпомилково знайшли шлях до годівниці.

Бджола виділяє майже 30 пахучих речовин – феромонів, своєрідних коротких SMS-повідомлень. Є феромони страху, тривоги, феромони, що забезпечують зустріч і розпізнавання осіб різної статі, феромони мічення території. Так, феромони матки бджіл впливають на поведінку робочих особин, пригнічують розвиток інших бджіл-самок, приваблюють трутнів під час шлюбного вильоту, а феромон тривоги спонукає нападати на людину або тварину, що знаходяться поблизу гнізда. Після укусу бджоли на допомогу їй дуже швидко може прилетіти весь рій. Адже перед тим, як ужалити, бджола виділяє феромон, який відчувають одноплемінники.

СЛОВНИЧОК РОЗУМНИКА

Етолог – учений, що вивчає поведінку тварин.

Головне призначення пахучих залоз джмеля – подати звістку про себе джмелям. Величезне значення має запах для зустрічі самців і самок у багатьох метеликів, комах, павуків.

У ссавців пахучі залози розташовані в різних частинах тіла. У благородного оленя – між пальцями, біля кореня хвоста, на животі, біля очей; у зайців та кролів – на губах; у бабаків та пичух – на щоках.

Антилопи мітять сучки дерев і кущів на межі їхньої ділянки. Ведмеді залишають слід на деревах і камінні кігтями і спиною, кішки і собаки мітять свою територію сечею.

Наземні тварини чудово розрізняють запахи, а як же водні? Виявляється, у воді запахи теж чудово розповсюджуються! Наприклад, акула чує запах одного граму крові, який розчинений в 600 тисячах літрів води на відстані 500 метрів! А от у ссавців під час занурення у воду носові отвори закриваються, і вони не відчувають запахів. У китів та дельфінів органів нюху взагалі не має.

Дуже важливу роль відіграють запахи у спілкуванні матері з її малюками. Саме тому не варто брати маленьких звірят до рук!

МОВА ЗВУКІВ

Є багато тварин, у яких не розвинений слух, але вони дуже добре відчувають вібрації. У павукоподібних, наприклад, на тілі є багато спеціальних волосків – трихоботрій, які сприймають коливання повітря чи павутини. Звукова інформація допомагає павучку вчасно схопити жертву, яка потрапила в тенета, або втекти від ворога. Комахи також вловлюють коливання поверхні волосками.

Звуковий код тварин дуже різноманітний. Найчастіше ми чуємо „пташину розмову”. Звуки птахів мають різне значення залежно від тональності. Наприклад, у свійських гусей звуки „га-га-га” означають заклик іти швидше; „га-га-га-га-га-га” – „затримуємося тут”; коротке уривчасте гелготання – сигнал тривоги; голосне гелготання, що переходить у ледь чутне, – птахи задоволені. Розгнівані гуси сичать і витягують шию вперед.

Співати пташенята навчаються у батьків. Зяблик чи канарка, які виростили на самоті і не чули пісень старших птахів, ніколи не співатимуть правильно.

Тварини, які живуть угрупованнями, балакучіші від одиниць, адже їм є про що „поговорити” один з одним.

Серед мавп є зовсім мовчазні (горили), і дуже балакучі: у словнику шимпанзе 35 звуків, у гамадрилів – 40, гібони можуть співати чистими голосами, схожими на голос людини.

Океанічні ссавці також не безмовні. Звуки подають усі кити, та „найговіркішими” є дельфіни. Вони вдаються до звукових сигналів найрізноманітнішої частоти. Між собою дельфіни „перемовляються” мовою свистів (інфразвуки) і звуковими хвилями, що близькі до тих, які сприймає вухо людини.

Дресировані дельфіни швидко вчаться вимовляти слова й навіть окремі короткі фрази на людській мові, ще краще, ніж павуги. Дельфін Ельвар навчився вимовляти своє ім'я, слова „більше”, „менше”, „хлюпни води”, „припини це” та інші. Та це, звичайно, не є осмислена людська мова, а лише імітування звуків.

У кожного виду тварин є своя мова, властива і зрозуміла тільки їм. Птахи невгамовно перемовляються, збиваються у зграї і кочують з місця на місце в пошуках тепла і корму або відлітають, почувши сигнал небезпеки й тривоги. У шлюбний період голуби ніжно воркують, лелеки курличуть і витанцьовують, тетеруки видають гучні звуки, а солов'ї влаштовують сольні концерти, намагаючись затьмарити суперників.

Гарчання лева чути на всю савану – цар звірів гучно заявляє про себе, і від цього холодне кров у козуль і антилоп. Ватажок слонів, найстарший і найрозумніший у стаді, сурмить, піднявши хобота, збираючи слонів у похід у пошуках нових пасовищ. Лось видає гучний клич, кидаючись на суперника у битві за самку.

Не має сенсу і приказка „німий, наче риба”: для передачі звуків у більшості риб пристосований плавальний міхур. Риби видають багато різних і характерних звуків, використовуючи їх для спілкування у зграї. Американські вчені встановили, що риби кашляють, чхають і хриплять, якщо температура води не відповідає умовам, до яких вони звикли.

Звукова сигналізація є у всіх видів тварин: кури видають 13 різних звуків, жаби – 6, півні – 15, синиці – 90, граки – 120, свині – 23, ворони – до 300, дельфіни – 32, лисиці – 36, мавпи – понад 40, коні – приблизно 100 звуків.

